

טיסה במסוק מעל הר הבית

מ א ת

ה ר ב ע ו ב ד י ה י ו ס ף

1234567

א. הרמב"ם (פ"ו מהל' בית הבחירה הי"ד) כ' וז"ל: קדושה ראשונה שקידש שלמה את ביהמ"ק וירושלים קידשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, לפיכך מקריבין קרבנות ואע"פ שאין שם בית בנוי, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה, אע"פ שהיא חריבה, ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים, אע"פ שאין שם חומות, שהקדושה הראשונה קדשה לשעתה וקידשה לעת"ל. ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעת"ל, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיו"ב לא קדשה לעת"ל, לפי שקדושת ירושלים והמקדש מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, הרי הוא אומר: והשמותי את מקדשיכם, אמרו חכמים: אע"פ שהן שוממים בקדושתן הן עומדים. אבל חיוב שביעית ומעשרות בא"י אינו אלא מפני הכיבוש, וכיון שנלקחה הארץ מידם בטל הכבוש, ונפטרה מה"ת ממעשרות ושביעית, שהרי אינה מא"י וכו'. וכתב ע"ז הראב"ד בהשגות: אמר אברהם, סברת עצמו היא זו, ולא ידעתי מנין לו, ובמשנה (פ"א דמע"ש מ"ה) אם אין מקדש ירקבו. ובגמרא (ב"מ נג, ב) דנפול מחיצות, אלמא דלמ"ד לא קידשה לעת"ל אין חילוק בין המקדש וירושלים לשאר א"י. ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו ר' יוסי דאמר (יבמות פב, ב) קדשה לשעתה וקדשה לעת"ל לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר, לפי שיודע היה עזרא שירושלים והמקדש עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר בכבוד ה' לעולם. כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו. לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת. ע"כ. ומרן הכ"מ הראה מקור דברי רבינו, בגמ' שבועות (טז, א), דאמרינן, חנאי היא, דתנן א"ר אליעזר, שמעתי כשהיו בונים בהיכל עושים קלעים להיכל וקלעים לעזרות וכו'. א"ר יהושע שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית, אוכלים קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים וכו', לפי שקדושה ראשונה קדשה לעת"ל, לאו מכלל דר' אליעזר סבר לא קידשה לעת"ל ודחי, דילמא לכ"ע קדשה לעת"ל, ומר מאי דשמיע ליה קאמר, ומר מאי דשמיע ליה קאמר, וכ"ת קלעים למה לי, לצניעותא בעלמא. נמצא שלפי המסקנא לכ"ע קדשה לעתיד לבא. ואף להס"ד ר"א ור' יהושע הלכה כר' יהושע. ועוד דבזבחים (קז, ב) המעלה בחוץ בזה"ז, ר' יוחנן אמר

חייב, ר"ל אמר פטור, ריו"ח מחייב משום דקדושה ראשונה קדשה לעת"ל וכו'. וידוע דהלכה כריו"ח נגד ר"ל. [וכ"פ רבינו פי"ט מהל' מעשה הקרבנות הט"ו]. ומיהו קושית הראב"ד מדתנן אם אין מקדש ירקבו, ודאי דקשיא לפסק רבינו, ורבינו בעצמו פסק כן בפ"ז מה' מעשר שני. וצ"ע. ע"כ. והמגן אברהם (סי' תקסא סק"ב) תירץ קו' הראב"ד, לפמ"ש במכות (יט, א), ובתוס' שם, לעולם קדושה ראשונה קדשה לעת"ל, ושאינה אכילת בכור שהוקשה לדמו, (את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר, ובשרם יהיה לך), לומר, דבעינן שיהיה המזבח קיים בשעת אכילת בשרו, ומקיש מעשר שני לבכור, (ואכלת לפני ה' א"א מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך), מה בכור אינו אלא בפני הבית, אף מע"ש אינו אלא בפני הבית. נמצא שגזה"כ הוא לגבי מע"ש, שכאשר אין מזבח אינו נאכל. וכ"כ הטור יו"ד (סי' שלא). לכן כשאין מקדש ירקבו. וכן תירץ המשנה למלך (פ"ו מה' בית הבחירה). והמהר"ם בן חביב בכפות תמרים (סוכה לד, ב) ד"ה של מע"ש. ובשו"ת שער אפרים (סי' עט). וכ"כ בס' דברי אמת (בקונטרסים ס"ס יוד דק"ב ע"ג). וכבר תירץ כן בשו"ת הרשב"ץ ח"ג (סי' רא). ע"ש.

ב. בעיקר חילוקו של הרמב"ם בין קדושת א"י לקדושת ירושלים והמקדש, שכותב הראב"ד סברת עצמו היא זו, ולא ידעתי מנ"ל, הנה לכאורה יש הוכחה לזה, ממה שהסכימה הגמרא בשבועות (טז, א) לומר דר' אליעזר נמי ס"ל דקדושה ראשונה קדשה לעת"ל, והרי בחגיגה (ג, ב), אמר ר"א גופיה, עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית, שקדושה ראשונה לא קדשה לעת"ל. ועל כרחך לחלק, דבחגיגה מיירי בקדושת א"י בלבד, ובשבועות מיירי בקדושת המקדש, ומשום הכי אמרינן דקדשה לשעתה וקדשה לעת"ל, וכ"כ לחלק התוס' (בשבועות טז, א ובזבחים ס, ב). וכ"כ הרמב"ן בחי' לשבועות (טז, א) ע"ש. וכן י"ל אליבא דהרמב"ם. נוסף לזה מצינו כיבמות (טז, ב) על מדוכה זו ישב חגי הנביא ואמר שלשה דברים, וא' מהם: עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. אלמא דס"ל דלא קדשה לעת"ל (כדאמרינן בחגיגה ג, ב הנ"ל). ואילו בזבחים (סב, א) ג' נביאים עלו מן הגולה, (חגי זכריה ומלאכי, רש"י) אחד העיד על מדת המזבח, ואחד העיד על מקום המזבח, ואחד: שמקריבין אע"פ שאין בית, ומשמע דמר אמר חדא ומא"ח ולא פליגי. ועל כרחך לחלק בין קדושת א"י לקדושת המקדש. וכמ"ש התוס' (זבחים סב). ע"ש. וכ"כ בס' טירת כסף (דף קית ע"ד). ע"ש. וה"ט כמ"ש הרמב"ם דילפינן מדכתיב והשמותי את מקדשיכם, אע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדין. ואף שבמתני' (מגילה כת, א) דרשו זאת לענין בתי כנסת שחרבו, היינו מן הריבוי, שהיל"ל מקדשיכם, ואמר מקדשיכם בל' רבים, לרבות בהכ"נ. אבל עיקר הדרשא על ביהמ"ק עצמו, שלא יהיה טפל חמור מן העיקר. (וכ"כ בשו"ת משפט כהן סי' צו). ועוד ממה שסיים הכתוב אחר זה: ולא אריח בריח ניחוחכם, ומאחר שהן שוממין, מהיכן יהיה ריח ניחוח הוי אומר שמקריבין אע"פ שאין שם בית, ולכן הזהיר שבכל זאת לא אריח בריח ניחוחכם. וכן כתב מהר"י חאגיז בעץ החיים. וכן משמע ממ"ש בס' האשכול בהל' בהכ"נ, אמתני' דמגילה: שנא' והשימותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחוחכם. וכ"כ בשו"ת בנין ציון (סי' ב). וניחא בזה קושית הגאון מהרימ"ט בתשו' (סי' קכב), מדאמרינן בגיטין (מב, א) מאי עבדי שהיה כבר, וה"נ נימא מקדשיכם שהיה כבר. ע"ש. ולפי האמור ניחא. וע' במוצל מאש דת (סי' מג). ע"ש. ושו"ר כן בשו"ת מהרש"א אלפנדארי (חאו"ח סי' טו דס"ט ע"ד) [והיינו כמו שהסביר הרמב"ם: שקדושת ירושלים

והמקדש משום שכינה, ושכינה אינה בטלה לעולם]. ואין להקשות שהרי שנינו: לשם ר' דברים הזבח נזבח, ואחד מהם לשם רית ניחוח, וכיון שנאמר ולא ארית בריח ניחוחכם, היאך מקריבין אע"פ שאין בית, כי באמת לא נתקיימו רוב הקללות וכמ"ש באיכה רבתי (פרשה ב, פסוק ע): והלכתי עמכם בחמת קרי וכי עשה כן אלא פשורי מפשר וכו'. ועוד בהרי כבשי דרחמנא למה לן, ועלינו רק לזכות לשם רית ניחוח. וכן תירץ בשו"ת מהרי"א הלוי ח"א (סי' פח). וע"ע בשו"ת בנין ציון שם. ובהעמק דבר (ויקרא כו, לא). ע"ש.

ג. אלא לכאורה יש להעיר מדברי המדרש (שמות רבה פ"ב): ומשה היה רועה, הה"ד וה' בהיכל קדשו. א"ר שמואל בר נחמני, עד שלא חרב בית המקדש היתה שכינה שרוייה בתוכו, משחרב ביהמ"ק נסתלקה שכינה לשמים, שנא' ה' בשמים הכין כסאו. ר' אחא אמר לא זזה שכינה מתוך ההיכל וכו' אע"פ שהוא חרב הוא בקדושתו אר"א לעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי. ע"ש. הרי שעיקר טעמו של הרמב"ם ששכינה אינה בטלה לעולם שנוי במחלוקת, ולדעת ר"ש בר נחמני נסתלקה שכינה לאחר החורבן. ולפי"ז בטלה קדושת המקדש, כד' הראב"ד. [וכ"כ המהרש"ם בתשו' ח"ד (סי' סו)]. ברם לקושטא דמילתא נראה שאין מזה ראיה להראב"ד, שאין כוונת רשב"ג שנסתלקה משם השכינה לצמיתות, אלא באופן זמני בלבד, וכמ"ש בסנהדרין (צו, ב) שא"ל עמון ומואב לנבוכדנצר שיבא ויחריב את ביהמ"ק, כי אין האיש בביתו, (זה הקב"ה, שנא' ה' איש מלחמה) כלומר שנסתלקה השכינה. ובפתיחתא דאיכה רבתי (סי' כד), בשעה שביקש הקב"ה להחריב את ביהמ"ק, אמר: כל זמן שאני בתוכו אין עכו"ם נוגעים בו וכו', אסלק שכינתי ואעלה למכוני הראשון הה"ד אלך אשובה אל מקומי וכו'. ובר"ה (לא, א) עשר מסעות נסעה שכינה, שנא' ויעל כבוד ה' מעל העיר וכו', ונאמר אלך אשובה אל מקומי וכו'. ובמדרש איכה רבתי: ויצא מבת ציון כל הדרה, זה הקב"ה שנא' הוד והדר לפניו. (וכן בשעת חורבן בית שני נסתלקה שכינה וגרמו העונות שיוכלו ערל וטמא כטיטוס הרשע לחלל את קדושת ביהמ"ק (כמ"ש בגיטין נז, ב). והשיב אחור ימינו מפני אויב). ומכל מקום חזרה שכינה אל המקום המקודש, כמו שנאמר: זאת מנוחתי עדי עד. (ע' זבחים קיט, א). ובשעה שחזרה שכינה לבית השני פתחו אנשי כנסת הגדולה ואמרו: בא"י המחזיר שכינתו לציון. (כמ"ש הארחות חיים מהמדרש. הובא בב"י סי' קיב). ואע"פ שאמרו כיומא (כא, ב) חמשה דברים חסרו בבית שני, ארון כפורת וכרובים, אש שכינה ואורים ותומים. הנה מלבד שבירושלמי (פ"ב דתענית ה"א) איתא, ה' דברים היה המקדש האחרון חסר מן הראשון אש ארון ואורים ותומים שמן המשחה ורוח הקדש. והיינו דכתיב וארצה בו ואכבדה. ע"ש. (וכ"ה בשיר השירים רבה פ"ח). ולא נזכר שם שחסרה שכינה, עוד י"ל כי מדרגות מדרגות יש בהשראת השכינה וכמ"ש כיו"ב ביבמות (מט, ב) כאן באספקלריא המאירה כאן באספקלריא שאינה מאירה. וכן מבואר בזהר הקדוש ח"א (דף כו ע"א): בבית ראשון איהי שכינתא עלאה, ובבית שני שכינתא תתאה. ע"ש. אבל לעולם ודאי שהיתה שכינה בדרגא מסויימת בבית שני ורק באופן יחסי לגבי בית ראשון, אמרו שחסרה שכינה בבית שני וזה ברור מאד. וע"י בברכות (ז, א) תניא א"ר ישמעאל בן אלישע כ"ג, פ"א נכנסתי להקטיר קטרת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה' ה' צבאות שיושב על כסא רם ונשא, א"ל ישמעאל בני ברכני, אמרתי לו יה"ד מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך וכו'. ונענה לי בראשו. ובירושלמי (פ"ה דיומא סוף ה"ב):

ארבעים שנה שימש שמעון הצדיק בכהונה גדולה, בשנה האחרונה אמר להם בשנה הזאת אני מת, אמרו לו מהיכן אתה יודע, אמר להן: כל שנה ושנה כשהייתי נכנס לבית קדש הקדשים היה זקן אחד לבוש לבנים ועטוף לבנים נכנס עמי ויוצא עמי, ובשנה הזאת נכנס עמי ולא יצא עמי. בעון קומי ר' אבהו, והכתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו, וקי"ל אפילו אותן שכתוב בהן ודמות פניהם פני אדם, אמר לון, אני אומר הקב"ה היה. ע"כ. (וכ"ה בת"י יומא לט, ב). ובסוכה (נג, א) שהיה הלל אומר בשמחת בית השואבה, אם אני כאן הכל כאן. ופרש"י שעל השכינה הוא אומר. ועל כרחך שגם בבית שני שרתה שכינה. (וכן משמע ביומא ט, ב) ורק באופן יחסי לגבי בית ראשון אמרו שחסרה שכינה. וכיוצא בו מצינו ביבמות (סג, ב) ובנחה יאמר שוכה ה' רבבות אלפי ישראל, מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מִישראל. והקשו התוס' (ב"ק פג, א) דהא בסנהדרין (ט, א) כל בי עשרה שכינתא שריא, ע"ש ולפמש"כ ניחא, שהכוונה על דרגא גבוהה בשכינה. וכ"כ התוס' ערכין (ו, א) ד"ה כגון אמה דכליא עורב פי' הערוך, שבמקדש ראשון היתה קדושתו רבה ושכינה שרויה בו, ולא היו עופות פורחין עליו, אבל בבית ב' שאין קדושתו כקדושת הבית הא' פחדו שמא יפרחו עופות על גג המקדש וישליכו שם דבר טמא, לכן עשו כליא עורב וכו'. עי"ש. וע"ע לרבינו בחיי פר' ויגש (פמ"ו פכ"ז) שג"כ כ' שישנם מדרגות רבות שונות לגבי השראת שכינה. וכ"כ הגר"ח בן עטר באור החיים פר' וזאת הברכה (בפסוק ה' מסיני בא וזרח משעיר). וע"ע בס' התניא ליקוטי אמרים (פרק נג), שבבית א' היתה השכינה בגילוי רב ועצום ביתר שאת ויתר עז מפני קדושת הארון והלוחות וכו', משא"כ בבית שני שלא היו בו הארון והלוחות לפיכך ארז"ל שלא שרתה בו שכינה, פי' מדרגת שכינה שבבית ראשון וכו'. עש"ב. וע"ע בשו"ת רב פעלים (סוד ישירים ח"ב סי' ה). ע"ש. וידוע שחרדה רבה היתה תוקפת את הכהן הגדול בכניסתו אל הקדש כיוהכ"פ אף בבית השני וכמ"ש בזה"ק פר' אמור (דק"ב ע"א) שאם לא הי' ראוי מיד הי' מת, וכן מתבאר ביומא (יט, ב) ולכן היו זקני ישראל מזהירים אותו: ראה לאן אתה נכנס למקום אש להבת שלהבת. ויו"ט היה עושה לאוהביו בצאתו בשלום מן הקדש (יומא ע, א). ועי' בתפארת ישראל (פ"ה דיומא אות כב). וכ"ז בתקופת הבית השני. וע"כ דמ"ש שלא שרתה שם שכינה היינו באופן יחסי לגבי הארת השכינה שבבית א'. ולכן אף שבשעת חורבן בית שני נסתלקה שכינה באורח זמני, חזרה ושבה, ועיניה מיחלות וצופיות לתשובה של עם ישראל, להחיש מפלט להם לגואלם גאולה שלמה, כמ"ש (סנהדרין צח, א) היום אם בקולו תשמעו. ומ"ש פתאום יבא האדון אל ביתו, היינו בהארה עליונה ונשגבה כיאות לקדושת הבית השלישי, שגדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון. (ועי' בתוס' שבת כ, ב ד"ה אנן. ודו"ק). ומ"מ ודאי שאין הארת השכינה בזמן החורבן כאשר היתה באמנה אתו בזמן שהיה ביהמ"ק בנוי לתלפיות וזהו שאמרו בברכות (סא, ב) לא יקל אדם ראשו כנגד שער המזרח, א"ר יוחנן, לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה ובשאיין גדר, ובזמן שהשכינה שורה. וכן פסק הרמב"ם (פ"ז מה' בית הבחירה ה"ח) וז"ל: בזמן שהמקדש בנוי אסור לו לאדם להקל ראשו מן הצופים ולפנים, והוא שיהיה רואה את המקדש ואין גדר מפסיק בינו ובין המקדש, אלמא שאחר החורבן אין להקפיד בכל זה, והגם שר' יוחנן עצמו (בזבחים קז, ב) ס"ל דקדושה ראשונה קידשה לעת"ל, (ואמרינן דס"ל כר' יהושע שמקריבין אע"פ שאין בית). אפ"ה מחלק בין כשהמקדש קיים בין לאחר החורבן, והיינו מן הטעם הנ"ל, לפיכך

גם הרמב"ם פסק כן לדינא אע"פ שסובר ששכינה אינה בטלה. ובחידושי הרש"ש (ברכות סא, ב) כ' דמ"ש ריו"ח בזמן שהשכינה שורה היינו לאפוקי בית שני שלא שרתה שם שכינה, כמ"ש ביומא (כא, ב) ע"ש. ולפמ"ש"כ אין זה מוכרח לדינא. וגם מד' הרמב"ם הנ"ל מתבאר דלא אתא לאפוקי אלא בזמן החורבן, אבל בהיותו בנוי אף בתקופת הבית השני צריך להחמיר, ומשום שעכ"פ היתה שכינה שרויה בבית שני בדרגה מסויימת, רק שלא הגיעה לאותה השראה והארה גדולה שבבית הראשון. וכמ"ש הרש"ש עצמו בסוכה (נג, א) ומכל מקום מאחר שגם בחורבנו בקדושתו עומד, אסור להקל ראש בתחום הר הבית עצמו, להכנס במנעלו ובאפונדתו, ולעשותו קפנדריא ורקיקה וכו'. וכמ"ש ריב"ל (ברכות סב, ב) כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאילו רוקק בבבת עינו, שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים. וזהו שכ' הרמב"ם (בפ"ו מה' בית הבחירה ה"ז): אע"פ שהמקדש חרב היום בעוה"ר, חייב אדם במוראו, כמו שהיה נוהג בבנינו, לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס לשם, ולא ישב בעזרה, ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח, שנא' את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם, שאע"פ שחרב בקדושתו עומד. (ומקור הדרשא מה שבת לעולם מהתורה כהנים ויבמות ו, ב ע"ש) וע' לחם חמודות (ברכות סא, ב). ובס' ערוך לנר (יבמות ו, ב). וברכרי הגאון מלבי"ם בארצות החיים (סי' ג' אר"י סק"ג). ובמשנ"ב בבאה"ל שם. ודו"ק.

ד. אמנם יש ליישב דעת הראב"ד ע"פ מ"ש בע"ז (נב, ב) גבי אבני המזבח ששקצום היונים לע"ז, וגנזום בית חשמונאי, משום דקרא אשכחו ודרשי: ובאו בה פריצים וחללוהו, וכיו"ב אמרו בנדרים (סב, א), ומה בלשאצר שנשתמש בכלי קודש של בהמ"ק לאחר שנעשו כלי חול, שנאמר ובאו בה פריצים וחללוהו, כיון שפרצום נעשו חול, נעקר מן העולם, דכתיב ביה בליליא קטיל בלשצר, המשתמש בכתרה של תורה עאכ"ו. והרמב"ן במלחמות (ע"ז שם), דחה פי' הרז"ה בעל המאור, שכתב, דהיינו טעמא משום שחללום פריצי ישראל ונפקי לחולין ע"י מעילה שמעלו בהם, שאין זה נכון, שאבני מזבח ודאי דלא נפקי לחולין דקדושת הגוף ניהו, ועוד שהרי בהמ"ק עצמו יצא מקדושתו על ידם ונעשה חול, דהא בבית כתיב ובאו בה פריצים וחללוהו, והתם אין בו מעילה, אלא ודאי שע"י עכו"ם יצאו לחולין וגזרת הכתוב היה הכל אע"פ שאין מעילה בקרקעות, ואע"פ שאין העכו"ם בני מעילה, ע"ש. וה"נ ס"ל להראב"ד שע"י שבאו פריצים בבהמ"ק חללוהו מקדושתו ונסתלקה שכינה מהחורבן והלאה. וכן מצאתי להריטב"א בחי' למכות (יט, א), שלפי גירסת רש"י, הא דמסיק רבינא דקדושה ראשונה לא קדשה לעת"ל, היינו לענין קדושת הבית משום דכתיב ובאו בה פריצים וחללוהו, והא דאמרינן ביבמות (פב, ב) קדושה ראשונה ושניה יש להם שלישית אין להם, דקדשה לעתיד לבוא, היינו לענין תרומות ומעשרות, ע"ש. וע"ע בחידושי הרמב"ן (מכות יט, א), וזהו כחילוקו של הראב"ד בין קדושת הבית לקדושת א"י דאזיל בתר איפכא ממ"ש הרמב"ם. אולם ראיתי בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' כה) שהסביר ד' הרמב"ם דלא שייך הכא ובאו בה פריצים וחללוהו, דקרקע אינה נגזלת, ולא דמי לאבני מזבח שיש בהם תפיסת ידי אדם, דהו"ל תלוש ואח"כ חיברו. ע"ש. ומדברי הרמב"ן הנ"ל לא משמע כן, ועכ"פ ע"כ לחלק כן בד' הרמב"ם. וע' בשו"ת חתם סופר (חיו"ד סי' רלג) שנתעורר ג"כ מזה, ע"ש. וע' בשו"ת בית יצחק (חאו"ח סי' כז). ובשו"ת אור המאיר (סי' עו). ובשו"ת

חזון נחום (סי' ב). וע"ע במחזיק ברכה א"ח בקונט' אחרון (סי' קנא). ובאמת שיש להוכיח כדברי הרמב"ם שלא נסתלקה שכינה מבית המקדש, מדקי"ל בברכות (ל, א) שהעומד בירושלים צריך לכוין לבו כנגד ביהמ"ק ובית קדשי הקדשים ונפקא לן מדכתיב כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות, תל שכל פיות פונים לו. (וכן נפסק להלכה ברמב"ם פ"ה מה' תפלה ה"ג, ובטוש"ע סי' צד ס"ב), מוכח שגם בזה"ז יש השראת שכינה בבית המקדש, ולכן, לשכנו תדרשו להתפלל כנגדו שאין לומר שכל זה הוא מפני שעתיד להבנות שם בית קדשי הקדשים, שהרי לפי המדרש שהובא במהרש"א בח"א (ב"ב עה, ב) עיר ירושלים לעתיד תהיה גדולה כל כך כמו כל ארץ ישראל ובהמ"ק שבתוכה יהיה גדול כל כך כמו כל ירושלים. וי"ל. וע' בחי' הרש"ש (ב"ב קכב, א) דבהמ"ק דלעתיד לבא יהיה רחוק מ"ה מיל לצפון, ע"ש. וצע"ג. וע' באור שמח (בפ"ו מבית הבחירה ה"י) שדייק מד' הרמב"ם שאין להוסיף על הר הבית. וי"ל. (וע' בחי' הרש"ש סנהדרין ב, א ודו"ק) ובזוה"ק (פר' משפטים דקט"ז רע"א), דשכינתא תתאה כותל מערבי דיורא דילה, על שם דאיהו תל שהכל פונים בו. ומ"ש בנחל אשכול על ס' האשכול ח"א צד נט אות יב שהאשכול ס"ל כד' הראב"ד חתנו שבטלה קדושה בזה"ז, אינו מוכרח כלל, ודו"ק היטב.

ה. ועינא דשפיר חזי להסמ"ג (מ"ע קסג). שהביא מ"ש בזבחים (סב, א) ג' נביאים עלו מן הגולה וכו', וא' העיד שמקריבין על המזבח אע"פ שאין בית, וכן בסוף עדיות תנן א"ר יהושע שמעתי שמקריבין אע"פ שאין שם בית, שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעת"ל, וכתב ואע"פ שהלכה היא בקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות קדשה לשעתה ולא קדשה לעת"ל, וכמש"כ לעיל (סימן קלג), חילוק יש ביניהם, שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה קדשתם לעולם ועד, הרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם אע"פ שהם שוממים בקדושתן הן עומדים וכן אמרו במדרש תנחומא (בוכר, פר' שמות סי' נא): א"ר אחא לעולם אין שכינה זזה מכותל מערבי שנא' הנה זה עומד אחר כתלינו ואומר וה' בהיכל קדשו וכ"כ בספר התרומה (הלכות א"י), שקדושת הבית והעיר ירושלים קיימת מדכתיב אשר לו חומה אע"פ שאין לו עכשיו, אבל חיוב הארץ בשביעית ומעשרות אינו אלא מפני כיבוש, וכיון שבטל הכיבוש נפטרה מה"ת מתרו"מ ומשביעית שהרי אינה א"י. עכת"ד. וכן כתב רבינו שמשון (פ"ו דשביעית מ"א), שאע"פ שבחורבן בית ראשון לא בטלה קדושת הבית קדושת הארץ דתרו"מ בטלה שאין זה תלוי במחיצות שקדושת מחיצות נפק"ל מאשר לו חומה אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן, א"נ מדכתיב זאת מנוחתי עדי עד וכו' ע"ש. וכ"כ בתוס' הרא"ש (יבמות פב, ב) שאין לדמות קדושת הבית לקדושת א"י דאפשר שלא נתקדשה א"י לענין מעשרות, אבל ירושלים ובהמ"ק קדשו, דכתיב אשר לוא חומה וכו', א"נ דכתיב זאת מנוחתי עדי עד ע"כ. וכן כתבו התוס' (יומא מד, א) בשם ריב"א, דדין הוא שטמא שנכנס למקדש אפילו בתר דנפל מחיצות חייב שהרי איסורו איסור עולם, וכו', עי"ש. וכ"כ התוס' שבועות (יד, ב) ע"ש. וכ"כ הר"א ממין בס' יראים השלם (עמוד ז, סי' רעז) שיש להחמיר כסברת ר' יוסי דאמר קדושה ראשונה קדשה לעת"ל הילכך הנכנס לירושלים בזה"ז צריך ליזהר שלא יכנס במקום המקדש והעזרות שכולנו טמאי מתים, ואין לנו הזאת שלישי ושביעי ע"ש. וכ"כ בספר החינוך (מצוה שסב ושסג). וע"ע בס' החינוך סי' רנד ותקסה) ע"ש. והרשב"ץ בתשובה ח"ג (סי' יב

רא) האריך לבסס שיטת הרמב"ם מד' הגמ' והמדרשים שהשכינה קיימת לעולם בבהמ"ק וירושלים, וסיים: ויש ג"כ סמך לזה, שהרי עדיין הם עולים לרגל ממצרים ושאר ארצות, ויש רמז מהמדרשים וכו', ועדיין נשאר מן הנסים שהיו בירושלים, שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום, כי בבית הכנסת שבירושלים צריכים הם לאנשי המקום כל השנה, ומתמלאת פה אל פה בעת התקבץ החוגגים יותר מג' מאות בחג השבועות, וכולם נכנסים ויושבים רווחים כי עדיין בקדושתה היא וזה סימן גאולה שלישית עכ"ל. וע"ע בחי' הרשב"א (הנד"מ בניו יורק תשט"ז, למגילה י, א) ובחי' הריטב"א שם, ובחי' הרמב"ן (שבועות טז) ע"ש, והן אמת שמצינו חבר להראב"ד, הוא המאירי בשבועות (טז, ב) שהסכים לשיטתו שקדושת ביהמ"ק בטלה בזה"ז, וסיים: שכן המנהג פשוט ליכנס למקדש לפי מה ששמענו ע"ש, ומתוך דבריו למדנו שהראב"ד סובר להתיר לכתחלה בזה"ז ליכנס למקדש. וכן הבין בדעת הראב"ד בשו"ת הרדב"ז ח"ב (סי' תרצא). ע"ש. וזה שלא כמ"ש בס' מלא הרועים (ערך קדושה ראשונה קדשה לעת"ל), שאף הראב"ד מודה להרמב"ם לענין מעשה ולכן לא השיג עליו (כפ"ט ממעשה הקרבנות) כמ"ש לחייב המעלה בחוץ בזה"ז, ע"ש. גם בשו"ת בנין ציון (סי' ב) כתב לדייק מלשון הראב"ד שכתב שהנכנס לשם אין בו כרת, משמע שעכ"פ יש איסור בדבר, ומשום דמספקא ליה בהאי מילתא וכו', ע"ש. וכ"כ הגאון ר' צדוק הכהן מלובלין בשו"ת תפארת צבי (חיו"ד סי' כז אות יא), ע"ש. גם בשו"ת משפט כהן (סי' צו) ס"ל דאיכא איסורא בהכי אף להראב"ד. וכ"כ הרה"ג רי"מ טוקצינסקי בס' ארץ ישראל (ס"פ כב עמוד עא) שמודה הראב"ד שיש בזה איסור לאו. ע"ש. אבל מד' המאירי הנ"ל מבואר להדיא שהבין בד' הראב"ד שאין בזה איסור כלל. וכ"כ בנחל אשכול ח"א (צד נט). ע"ש. אלא דלדינא ודאי דנקטינן כדעת רוב הפוסקים הנ"ל שפסקו לאסור. ואין לסמוך על השמועה ששמע רבינו המאירי שנהגו להקל בזה, כי ידוע שבזמן המאירי לא היה קיים ישוב של גדולי תורה בירושלים הראויים להכריע בין הרמב"ם וסייעתו לבין הראב"ד באיסור כרת כגון זה. וע' להרמב"ן במלחמות (פ"ק דביצה ה, א) בסוף הריבור, שכתב, שבני ארץ ישראל צריכים לנהוג שני ימים טובים של ראש השנה ומה שאמרו שבדור שלפנינו לא נהגו כן, אינה טענה, לפי שגלינו גלות שלימה, ולא נשאר בא"י אלא מעטים, ואינם בני תורה, ע"י נדנוד אחר נדנוד וטלטול אחר טלטול. ע"כ. ובאגרת הרמב"ן ששלח לבנו רבי נחמן ז"ל, כתב, ובאתי בשלום לירושלים עה"ק ביום ט' אלול ה' אלפים כ"ז, ועמדתי בה עד מחרת יוהכ"פ, ופני מועדות לחברון עיר קברות אבותינו הקדושים וכו'. ומה אגיד בענין הארץ כי רבה העזובה וגדול השממון כללו של דבר: כל המקודש מחבירו חרב מחבירו, וירושלים חריבה יותר מן הכל, וארץ יהודה מן הגליל, ואין ישראל בתוכה, כי מעת שכאו התתרים ברחו משם, ומהם שנהרגו בחרבם ורק שני אחים צבעים שקונים צבע מן המושל, אליהם יאספו עד מנין, ומתפללים בביתם בשבתות וי"ט, והנה זירזנו אותם ומצאנו בית חרב ולקחנהו לביהכ"נ וכו', ע"ש. והמאירי היה נושא ונותן עם הרשב"א תלמיד הרמב"ן, נמצא שבתקופה ההיא היה יישוב דל, ואין להכריע ממנהג כזה נגד הרמב"ם והרא"ש ורוב הפוסקים באיסור חמור כזה. (ואף אם נאמר שכוונת רבינו המאירי לעולי הרגל שהיו עולים לירושלים גם בחורבנה, וכמ"ש באגרת הרמב"ן הנ"ל, שרבים מדמשק ואר"צ וכל גלילות הארץ עולים לראות בהמ"ק ולבכות עליו מ"מ כל זה איננו שווה להכריע הלכה נגד כל הפוסקים הנ"ל, מאחר שלא נוסד מנהג זה ע"פ הוראת גדולי הדור כי אם ע"י דלת העם, וכמ"ש

כיו"ב מרן החיד"א בשו"ר ברכה יו"ד (סי' ריד), ע"ש. וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סי' מ אות יד). וזה ברור לדינא. והמאירי עצמו (בסוף עדיות) פסק לדינא כד' הרמב"ם, דבמקדש וירושלים קדשה גם לעתיד לבא. ע"ש. ודו"ק).

הפוסקים

ו. וכן בקודש חזיתיה להרדב"ז בחיבורו על הרמב"ם (ספ"ו מה' בית הבחירה) שכ', אני תמה עמ"ש הראב"ד: א"א סברת עצמו היא זו, ולא ידעתי מנ"ל וכו', והלא כמה סתמי איכא דס"ל הכי, וסוגיא דשבועות (טז, א) כולה הכי. לפיכך אני אומר שלא אמר כן על הדין שכ' רבינו, דפשיטא להראב"ד דהוי פלוגתא דתנאי, אלא על הטעם שכתב רבינו שקדושת המקדש וירושלים משום השכינה, ואין השכינה בטלה לעולם, ואם ע"ז השיג, הרי טעמו מפורש מדכתיב והשמתי את מקדשיכם וכו'. וכן מ"ש הראב"ד ולא עוד אלא וכו', כל זה נגלה אלי מסוד ה' ליראיו, אם נגלה הדבר אליו בסוד ה' ליראיו, אני מאמין, אבל לא הייתי סומך על עצמי ליכנס למקדש אפילו אם היה נגלה אלי, כי הייתי אומר לא בשמים היא, ומידי פלוגתא לא נפק. עכת"ד. ונראה מד' הרדב"ז דס"ל כמ"ש מהר"ח"ו, שהביאו מרן החיד"א בפתח עינים (ב"מ פו, א), שאליהו זכור לטוב נגלה להראב"ד, והיינו דקאמר הראב"ד (בפ"ח מה' לולב): רוח"ק הופיעה בבית מדרשינו ופסלנו ההדס שנקטם ראשו, וכ"כ הראב"ד (בפ"ו מה' בית הבחירה): כ"ז נגלה מסוד ה' ליראיו, ע"כ. (וכ"כ בתפארת ישראל עדיות פ"ח בועז אות א. ע"ש). ולכן העיר כאן הרדב"ז דלא בשמים היא. וכמ"ש כיו"ב בשו"ת מהריב"ל ח"ג (סי' קטז), שהרמב"ן חלק על הראב"ד בדין הדס שנקטם ראשו, ופסק להכשיר, שלא בשמים היא ע"ש. ומרן בש"ע (סי' תרמו) פסק ג"כ להכשיר הדס שנקט ראשו דלא כהראב"ד. וה"ט כאמור, דלא בשמים היא. וכ"כ בס' מעשה רוקח (פ"ח מה' לולב ה"ה). ובס' בית יוסף חדש (דע"ח ע"א), ע"ש. ואם בדין ההדס שהראב"ד מחמיר, לא חשש מרן לסברתו, והכשירו אפילו ביו"ט ראשון דאורייתא, כל שכן בנ"ד דהראב"ד מיקל ע"פ סוד ה' שנגלה אליו, בודאי שיש להחמיר כהרמב"ם והרא"ש ורוה"פ כיון דהוי איסור כרת. וזה כסיוע לסברת הרדב"ז הנ"ל. וכ"כ הרדב"ז עוד בתשובתו ח"ב (סי' תרצא) הנ"ל, דלדינא נקטינן כהרמב"ם לאסור ליכנס למקדש בזה"ז, ע"ש.

ז. וחזות קשה הוגד לי בדברי הרדב"ז בתשובה ח"ב (סי' תרמח) שכתב, מי שאנסוהו ליכנס בין הכותל המערבי לבין קדש הקדשים, והגיע זמן תפלת מנחה, נראה שיתפלל כנגד בית קדשי הקדשים, ואחוריו כלפי הכותל המערבי, שאע"פ שאמרו לא זזה שכינה מכותל המערבי הרי ראש הכותל גבוה וחולק רשות לעצמו ומקום בית קדש הקדשים בקדושתו הוא עומד, ותו דהא אמרינן שכינה בכל מקום, ותו שלא אוכל לצייר שתהיה שכינה מצויה בזמן הזה בכותל מערבי בין טומאת הגוים, ומה שארו"ל לא זזה שכינה מכותל מערבי, דומה שהכוונה למ"ש (ב"ב כה, א) שכינה במערב, ר"ל במערבו של עולם, וצד מערב נקרא כותל מערבי. ע"כ. הנה השיא כוונת מאמר חז"ל לדבר אחר, היפך פשט משמעות דבריהם (בילקוט שמעוני שיר השירים ב, וזוה"ק פר' שמות דף ה ע"ב) הנה זה עומד אחר כתלינו אחר כותל מערבי של ביהמ"ק שנשבע הקב"ה שאינו חרב לעולם. ומ"ש לא אוכל לצייר שתהיה שכינה מצויה בזה"ז בין טומאת הגוים, תמיהני שהרי הורה הרב שהשכינה בביהמ"ק לעולם ועד, אע"פ שהוא ביד הישמעאלים הטמאים, ושועלים הלכו בו בעוה"ר. וע' בזה"ר חדש (ר"פ ויצא) דר' אלעזר הוה קא

בכי, דחמי דהאי אבנא קדישא דמינה אשתיל עלמא, והיא אבנא דשוי יעקב רישיה עלה, זמינא לשוואה סואבת עממיא ופגרי מיתייא דילון על האי אבנא, ווי לעלמא ווי לההוא דרא, ע"ש. וכתב מהר"מ חאגיז בס' אלה מסעי (דף ט), שעניינו הרואות שנתקיים דבר זה בעוה"ר, שכל מת של הישמעאלים קודם קבורה מכניסין אותו לכיפה במסגד אל אקצא הנקרא היום מדרש שלמה סמוך לאבן השתיה וכו'. והוא בס' חיבת ירושלים (צד רסד-רסה). ע"ש. ושכינתא בגלותא בעוה"ר. וכן נאמר השוכן איתם בתוך טומאתם. וע' ביומא (נו סע"ב). וא"כ יש להניח מאמר חז"ל שמעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי, פשוטו כמשמעו, על הכותל המערבי שלנו, ואין צורך להשיאו לדבר אחר. וע"ע. ועכ"פ גם הרדב"ז מודה לסברת הרמב"ם והרא"ש ורוב הראשונים הנ"ל שאסור ליכנס למקדש בזמן הזה. ויש להעיר עוד ממ"ש הרמב"ם (פי"א מה' מעשר שני ה"ד) וידוי מעשר נוהג בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. וכ' הראב"ד בהשגות, אמר אברהם, זה שיכוש, שהידידי אינו אלא לפני ה', (שנא' ואמרת לפני ה' אלהיך), ואין לפני ה' אלא בבית. ולכא' לטעמייהו אזלי, שלד' הרמב"ם דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא שפיר קרינן ביה לפני ה', גם בזה"ז, אבל להראב"ד שלא קדשה לעת"ל, לא קרינן ביה בזה"ז לפני ה', ומרן הש"ע יו"ד (סי' שלא סעיף קמב) פסק כרמב"ם, אלמא דשכינה שרויה שם לעולם. וכ"כ בס' השקפה לברכה (עמוד מג – מה). ע"ש. וכ"כ באשל אברהם ניימרק על חולין (פירות גינוסר סי' יז). והוסיף להעיר מפרש"י ותוס' (זבחים נו, ב), ע"ש. ולפי דרכנו למדנו שגם מרן הש"ע פוסק כהרמב"ם שאסור ליכנס למקדש בזמן הזה, וכן פסק המגן אברהם (סימן תקסא). וכ"כ בס' מגיד מראשית (בקונט' דרך הקודש דנ"ט ע"ג), שלהלכה אנו תופסים סברת הרמב"ם שקדושת המקדש קדשה לעת"ל, ואסור לנו להכנס תוך המקדש. ע"ש. וכן דעת הגאון מהר"י בכר דוד בס' דברי אמת (סוף קונט' יו"ד). וכ"כ בשו"ת בנין ציון בישנות (סימן ב). וע"ע בשו"ת אבני נזר (חיו"ד סי' תנ) שכן פשוט לו להלכה. וכן פסק הגאון בעל משנה ברורה בליקוטי הלכות (פי"ג דזבחים). וע"ע במשנ"ב (סי' תקסא). וכן דעת הגאון רידב"ז בשו"ת בית רידב"ז (סימן לח). וכן העלה בטו"ד הגאון מרא דארעא דישראל מהרא"י קוק בשו"ת משפט כהן (סימן צו). ע"ש.

ח. והנה ראיתי להר"ח הירשנזון בס' מלכי בקודש ח"א (עמוד מג), שהביא את הסיפור על השר הצדיק רב פעלים ר' משה מונטיפיורי ז"ל שכאשר בא לא"י יחד עם רבו ד"ר לוי ז"ל, בשנת התרכ"ז, נכנסו למקום המקדש, וכשנודע הדבר ברבים ואז היה בירושלים ר' יוסף משה מליסא (בנו של הגאון מליסא בעל חוות דעת ודה"ח) לקח שופר ותקע בחוצות ירושלים ונידה את השר, ובהיות השר ירא ה' מאד, פנה יחד עם רבו אל רבני ירושלים, ויתנצלו כי עשו זאת בתום לבב ע"י היתר הראב"ד ז"ל, ורבני ירושלים פייסו אותם, כי חרמו של ר' יוסף משה הוא כחרמו של י"ם (ר"ת יוסף משה), כי איננו אחראי על מעשיו, ואל יחושו לנדויו. עכת"ד. ובאמת שהדבר ברור שלא כיוונו גאוני ירושלים לומר שכדין עשה השר שביקר במקום המקדש, היפך דעת הרמב"ם והרא"ש ורוב הפוסקים, אלא ר"ל שאינו חייב נידוי על כך, כיון ששוגג היה, שאומר מותר דינו כשוגג, כמ"ש התוס' בכורות (כג, א). והרמב"ן בחי' לשבועות (כו, ב) וע"ע בט"ז ופר"ח ושאר אחרונים ביו"ד (סי' צט). ומבואר ביבמות (קכא, א) בעובדא דר' שילא, שאין חיוב נידוי אלא לעושה במזיד, ולא למי שטועה ואומר מותר. וכ"פ בטוש"ע

יו"ד (סימן שלד סעיף לח), שאם היה שוגג ולא ידע שזה אסור, אסור לנדותו, ע"ש. וכ"פ בשו"ת המבי"ט ח"ג (ס"ס קמט), ע"ש. ומ"ש בסנהדרין (כו, ב) גבי הנהו קבוראי, והא משמתינן להו ועבדי זימנא אחריתי (כ"ה ברש"י והרי"ף), קסברי כפרה עבדי להו רבנן, אלמא דאע"ג דמכשרינן להו לעדות משמתינן להו י"ל דהתם לא שוגגין ממש הוו, אלא שלענין לפסול לעדות כל טצדקי דאית לן לדונם לכך זכות עבדינן. וכמ"ש הרא"ש שם. וע' בב"י חו"מ (סי' לד). שו"ת במוצל מאש דת (סי' סט"ע) שכ', דדוקא לר"ה דהוה פוסלן לעדות מש"ה משמית להו דס"ל דמזידין הוו, אבל למאן דמכשר להו לעדות אה"נ שפטורים גם מגדרי כיון דהוו שוגגים. ע"ש. וע"ע בכנה"ג אה"ע (סי' יג הגה"ט אות ז) בשם מהראנ"ח (סי' י) ומהר"ש, שבשוגג אין לנדות. ע"ש. וע"ע בשו"ת בשמים ראש (סי' שנח), ע"ש. ועוד דבפסחים (נג, ב) אמרינן שלא נידו את תודוס איש רומי מפני שמטיל מלאי לכיס ת"ח היה. וכ"כ החק יעקב (סי' תעו), שיש ללמוד מכאן שאף למי שראוי לנדותו מותר לשאת לו פנים אם הוא מטיל מלאי לכיס ת"ח וכיו"ב. וכ"כ בברכ"י (שם סק"ג) ע"ש. וכ"ש השר"ר משה מונטיפיורי הנ"ל שהיה אדם חשוב מאד ומציל ישראל באונו והונו. וראה מקצת שבחו בדרשת הגאון הראש"ל מהר"ר רפאל מאיר פאניזיל, בס' לב מרפא (דקט"ו ע"ד), בשנת התרמ"ה, במלאת מאה שנה להשר הנ"ל. עש"ב. ועוד שהיה לו לחוש לכבודו של הראב"ד שלא לנדותו, ובפרט שכ' המאירי שכן המנהג להקל, וכיו"ב כ' הכנה"ג בשו"ת ברכה (סי' תקנא הגב"י אות כא), והמהר"ח פלאגי בס' רוח חיים (א"ח סי' תקנא סק"א ויו"ד סי' שלד ס"ק קטז), שאף במי שמיקל נגד רוח"פ אין לנדותו מה"ט. אולם הגאון יעב"ץ במור וקציעה (סי' תמג דמ"ג סע"ג) לא ס"ל הכי. ע"ש. ומיהו אם משום הא י"ל דבדיעבד נידויו נידוי. ומחזורתא כדשנינן מעיקרא, דהו"ל שוגג. [והלום ראיתי בקובץ אחד בשם שערי ירושלים (נדפס בשנת תרל"ט), שכ' שהשר"ר משה מונטיפיורי יצ"ו היה היהודי הראשון מתקופת חורבן הבית ועד הנה אשר הרהיב עוז להכנס למקום המקדש, ע"י רשיון מיוחד מהשולטן בקושטא, וע"י פיזור ממון רב לפתח של ירושלים וגדולי ישמעאלים, ועשה זאת שלא ברצון חכמים גדולי ישראל שבירושלים. ובס' וילקט יוסף (סי' קלד) הוסיף, שמרן הגר"ש סלאנט הוכיחו על פניו על שנכנס בשגגה למקום המקדש. ע"כ. ומ"ש שהוא היה היהודי הראשון וכו', הנה בשומר ציון הנאמן (טבת תרט"ז) הובאה תשובת הגאון ר' יצחק מפראג, על אודות פריצי בני עמנו בדורכם על אדמת הקדש, שנכנסו למקום המקדש ובשאט בנפש חצבו אבן מהאבן השתיה אשר ממנה הושחת העולם וכו', אוי לעינים שכך רואות, והאריך במחלוקת הרמב"ן והר"ז"ה בענין באו פריצים ויחללוה, ע"ש. וע' בשו"ת תורת חסד מלובלין (חאו"א סי' ד אות ד)].

ט. אך כמדומה לי ששמעתי בילדותי שהשר ורבו נכנסו למקום המקדש ע"י שידה חיבה ומגדל, שנשאו גוים, וכנראה שסברו לומר שכשם דקי"ל גגין ועליות לא נתקדשו, כן מותר ליכנס בשידה חיבה ומגדל, דכי קדיש דוד רצפה עד ארעית תהומא קדיש (זבחים כד, א) אבל האויר של העזרה לא נתקדש. וע' בתוס' מכות (יב, א) וז"ל: אילן שהוא עומד לפניו מן החומה כלפנים (ומותר לאכול עליו פירות מעשר שני), וא"ת דבשלחי כיצד צולין (פה, ב) אמרינן גגות ועליות לא נתקדשו, ואם כן אין לאכול מע"ש על האילן, וי"ל דמיירי שענפיו מועטין שאין בהן ארבעה דלא חשיבי והוי כאילו עומד באויר נגד הקרקע, א"נ דמיירי אפילו באילן שענפיו מרובין, ואויר ירושלים כירושלים.

ופי' המהרש"א, דלא אמרו דגגין לא נתקדשו אלא באויר עזרה דלא הוי כעזרה, אבל הכא אויר ירושלים הוא כירושלים. עכ"ל. ומכיון דאויר עזרה לאו כעזרה, מותר ליכנס לשם ע"י שידה תיבה ומגדל. ולפ"ז הוא הדין לטוס בהליקופטר באויר מקום המקדש, שיש להתיר. אולם באמת מבואר להיפך בתוס' שבועות (יז, א) וז"ל: תלה עצמו באויר עזרה מהו, אית ספרים דגרסי, אויר עזרה כעזרה דמי או לא, ותימה דבזבחים (לב, ב) אמרי' טמא שהכניס ידו לפנים חייב, דביאה במקצת שמה ביאה, והכי אמרינן נמי התם, ואי אמרת ביאה במקצת שמה ביאה היכי מעייל ידיה בבהונות, מוכח דאויר נמי נתקדש וכו'. ונ"ל כגירסת הספרים דגרסי כי גמירי שהייה היכא דבר השתחוואה הוא או לא, עכ"ל. וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א והר"ן בחידושיהם לשבועות (יז, א). והוסיפו שאף לגירסת הר"ח דגריס אויר עזרה כעזרה דמי או לא, יל"פ, אויר עזרה כעזרה לענין שהייה, או לא, דכי גמירי שהייה בקרקע עזרה גמירי דבת השתחוואה היא, מה שא"כ באויר לא גמירי ע"ש. וכן יש לפרש בד' ברמב"ם (בפי"א מה' שגגות ה"ד) שכ' ואם תלה עצמו באויר עזרה, הדבר ספק אם אויר עזרה כעזרה, או לא. דהיינו דוקא לענין שהייה וכו'. וכ"כ המשנה למלך שם, ותמה על המהרש"א הנ"ל, ע"ש וכ"כ הלחם משנה שם בד' הרמב"ם, והגאון ר' רפאל בן רבי בדרך המלך (דק"א ע"ג) כתב, שאף מהרש"א מודה באויר שאינו מפסיק לקרקע, ע"ש. וע' להמהר"ם מלובלין (מכות יב, א) שפי' כוונת התוס' הנ"ל, דדוקא גגות שע"ג הבתים לא נתקדשו, אבל האויר שע"ג האילן נתקדש עד לרקיע, ע"כ. וכן מתבאר בחידושי הראב"ד לתמיד (ל סע"ב), אהא דאמרינן בסוטה (מא, ב) לגבי הבימה של פרשת הקהל, שהיה יושב עליה המלך וקורא, והא אין ישיבה כעזרה אלא למלכי ב"ד בלבד, ומשני בעזרת נשים. וקשה, דהא ע"ג הבימה הו"ל כגגין ועליות שלא נתקדשו, ותירץ הראב"ד, שאפילו את"ל דהבימה הוי בנין קבע מ"מ הגג שלה קדוש כשאר קדושת העזרה, שאפילו לרב דגגין ועליות לא נתקדשו, ה"מ אותן שהיו בשעה שנתקדשה העזרה, אבל מכאן ואילך לכל מה שנעשה באויר העזרה שום דבר הכל קדוש, דלאו כל כמיניה להפקיע הקדושה ע"י בנינו, שהאויר נתקדש עד רום הרקיע, ע"ש, וכן י"ל באילן שניטע בירושלים אינו מפחית מקדושת אויר ירושלים. וכן מתבאר בשו"ת הרדב"ז ח"ב (סי' תרצא), לענין האיסור ליכנס בזה"ז לעליות הבנויות סביב לבהמ"ק, ובולטות לתוך אויר המקדש דאע"ג דגגין ועליות לא נתקדשו ה"מ אותם שנבנו בעת שבהמ"ק קיים, אבל גגין ועליות שנבנו עתה סביב למקדש שמא בתוך אויר עזרה הם, ומידי ספקא לא נפיק, ע"ש, ותנא דמסייע ליה הוא הראב"ד הנ"ל, וע"ע בס' דרך הקודש (דף ה ע"א), ובמנחת חינוך (מצוה שסב) ע"ש. ומעתה הדבר ברור שאסור ליכנס בשידה תיבה ומגדל בזה"ז למקום המקדש דאויר עזרה כעזרה. וה"ה שאסור לרחף על פני שטח מקום המקדש ע"י הליקופטר. וכל דיני מורא מקדש שייכים בזה, שקדושת הר הבית נוהגת גם למעלה באויר עד רום רקיעא, ודין מורא מקדש נוהג מן התורה אף בזמן הזה בתחום הר הבית, וכן כתב בספר הר הקודש (עמוד רטו) ע"ש. וכן כתב בשו"ת באר משה ח"ז (בקונטרס החשמל סי' ק) שאסור לטוס במטוס מעל הר הבית. ע"ש. והן אמת שלכאורה היה מקום לצדד להקל ע"פ מ"ש בשבועות (יז, ב), טמא שנכנס להיכל דרך גגין פטור, שנא' ואל המקדש לא תבא, דרך ביאה אסרה תורה, וכן פסק הרמב"ם (פ"ג מביאת מקדש הי"ט): טמא שנכנס למקדש דרך גגות פטור, שנא' וכו', ואע"פ שהוא פטור מכרת מכין אותו מכת מרדות, ואפילו נכנס במגדל הפורה באויר, בין שנכנס למגדל דרך גגות בין שנכנס בו דרך פתחים. ע"כ. ולפ"ז י"ל דהוי

כספק ספיקא להקל, שמא הלכה כהראב"ד והמאירי שמותר ליכנס למקדש בזה"ז, וא"ת שהלכה כהרמב"ם והרא"ש שאוסרים, שמא אם נכנס דרך גגות מותר, ואע"פ שבספק האחרון לא פלט מאיסור דרבנן, מ"מ חשיב שפיר ס"ס, וכמ"ש כיו"ב הש"ך (כללי ס"ס ס"ק טז) בשם הסמ"ק והאו"ה והתורת חטאת, דציר דגים ודגים מלוחים יש להתיר מס"ס, שמא לא נמלחו עם דגים טמאים, ואת"ל שנמלחו, שמא לא היה בהן שומן ואז צירם אינו אסור אלא מדרבנן, ע"ש. וכ"כ הפר"ח ושאר אחרונים. (ואף בנ"ד הספק דשמא הלכה כהראב"ד והמאירי חשיב שפיר ס"ס, וכמ"ש כיו"ב בשו"ת הרדב"ז ח"ב (סי' תרצא) להתיר מטעם ספק ספיקא ע"ש). אלא שי"ל שכל הטעם שהתירו האחרונים הנ"ל בס"ס בכיו"ב, משום שבספק השני מצרפים הספק הראשון והוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא, אבל כאן רוה"פ ס"ל להחמיר, ובדרבנן נמי אזלינן בתר רובא המחמירים. ולפ"ז אסור לנסוע בהליקופטר שמרחף על שטח מקום המקדש. וע"ע בהקדמת הרלב"ג על התורה שכתב שאף מי שנכנס למקדש שלא כדרך ביאה שפטור, מ"מ הוא עובר על עשה דמורא מקדש. והובא בספר הר הקודש הנ"ל. [ובעיקר מ"ש בס' מלכי בקודש הנ"ל להכריע כד' הראב"ד להקל, כבר מחו ליה אמוחא כמה גאונים, ומהם הגרא"י קוק בתשו' בס' מלכי בקודש ח"ד ד"ב ע"ב, ובספרו שו"ת משפט כהן (סי' צו), והגרי"ז מינצברג שם דמ"ה ע"א, ובספרו שארית ישראל (חור"מ ס"ס ג). ע"ש. ועוד].